

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE VERBO DEI|| scripto & non scripto,|| QVATVOR LIBRIS|| EXPLICATA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, 1599

VD16 B 1607

V. De hæreticis, qui libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnârunt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53828](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53828)

Ex Græcis Patribus **Origenem** apud Eusebium lib. 6. hist. cap. 18. Ipsum verò **Eusebium** lib. 4. hist. cap. 25. **Athanasium** in Synopsi, **Gregorium Nazianzenum** in lib. de genuinis scripturis carmine conscripto, **Epiphanium** in lib. de mensuris & ponderibus. Item eūdem aduersus hæresim Anomæorum, **Cyrillum Hierosolymitanum** Catechesi 4. **Ioannem Damascenum** lib. 4. de fide, cap. 18.

Ex Patribus Latinis, **Hieronimum**, cū in prologo Galeato, tum in epistola ad Paulinum de studio sanctarum Scripturarum, **Ruffinum** in explicatione symboli, **Augustinum** lib. 2. de doctrina Christiana, cap. 8. **Hidorum** lib. 6. Etymologiarum, cap. 1. His adde tres alios scriptores, qui solius Testamenti veteris libros recensent, **Iosephum** lib. 1. aduersus Apionem, **Melitonem Sardanensem**, apud Eusebium lib. 4. hist. cap. 26. & **Hilarium** præfatione in Psalmos.

Porro ceteri Patres Iustinus, Irenæus, Basilius, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, omnesque alij, cū Græci, tum Latini, quamuis diuinorum librorum seriem non describāt; passim tamen eorum testimoniis sic vtuntur, vt eos omnes in sacris diuinisque libris à se habitos, non obscure testentur.

CAPVT V.

De hæreticis, qui libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnârunt.

ET si verò in Ecclesia Catholica, Orthodoxorum omnium consensione, enumeratorum librorum semper viguit auctoritas: non defuere tamē hæretici, qui libris iisdem omnem prorsus auctoritatem detrahere niterentur. Quoniam autem illas eorum hæreses, maiorum nostrorum diligentia iamdudum extinctas ac sepultas, rursus hoc nostro seculo **Sixtus Senensis** in extrema sua bibliotheca stylo prosequutus est: quàm breuissimè potero ab antiquis istis non tam hostibus, quàm vmbros hostium me expediam. Igitur decem & octo hæreses aduersus eos libros, quos in primo ordine recensuimus, diuersis temporibus exstiterunt.

PRIMA

PRIMA eorum est, qui libros Testamenti veteris, quod eos à malo Deo quodam dictatos existimarent, in vniuersum respuebant. Ita sensere primùm Simoniani, Basilidiani, Marionitæ apud Irenæum lib. i. cap. 20. 22. 29. deinde Manichæi apud Epiphanium hær. 66. Bogomiles apud Euthymium Pannopliæ parte 2. tit. 23. cap. 1. Albigenses apud Antoninum; parte 4. tit. ii. cap. 7. Nostro etiam seculo quindecim Anabaptistarum prædicantes in colloquio Franckental, vetus Testamentum haud aliter in disputationem fidei admittendum censuerunt, quàm quatenus cum nouo Testamento concordat.

Refellunt hanc heresim Epiphanius in hæresi Manichæorum, Augustinus cum in lib. aduersus Faustum Manichæum, tum in aliis duobus contra aduersarium legis & Prophetarum, & Petrus Cluniacensis in epistola contra Petrobrusianos.

Et sanè mirandum videtur, eos hæreticos, qui Testamenti noui libros venerabantur, contemnere potuisse libros Testamenti veteris, cum hi ab illis & plurima & luculentissima suæ auctoritatis habeant testimonia. Neesse est, inquit Dominus, Lucæ ultimo, impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi, & Prophetis, & Psalmis de me. Et Apostolus Rom. primo: Paulus, inquit Apostolus, segregatus in Euāgelium Dei, quod antè promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis; & rursus ad Galatas 4. Scriptū est, quia Abraham duos filios habuit, vnum de Ancilla, & vnum de libera, quæ sunt per allegoriam dicta; hæc enim sunt duo Testamenta. Item alibi ad Hebræos primo; Multifariam multisque modis, olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè loquutus est nobis in Filio, &c.

ALTERA hæresis Ptolomæi cuiusdam fuit: qui (vt Epiphanius refert hær. 33.) legem Mosi tres in partes diuidebat: Atque vnus quidem, mundi opificem auctorem faciebat; alterius, Mosem; tertiæ, seniores synagogæ. Nec verò mundi opifex Ptolomæo Deus verus erat, sed medium quoddam numen inter Deum & diabolum. Itaque non modò legem vniuersam, sed nec vllam eius partem, sacram diuinamque esse censebat.

E

Refel-

Refellit hanc hæresim Zacharias apud Lucam, cap. 1. ubi restatur Dominum Deum Israël loquutum esse per ora Sanctorum, qui à seculo sunt, id est, omnium Prophetarum eius. Refellit eandem Apostolus Paulus, cum omnem Scripturam diuinitus inspiratam esse affirmat, 2. Timoth. 3.

TERTIA est hæresis Theodori Mopsuestiæ Episcopi, qui Prophetas omnes non quidem apertè reiicit, sed dum impudenter affirmat, nihil eos de Christo vnquam prædixisse (vt ex fragmentis commentariorum eius, quæ in quinta Synodo, collat. 4. recitantur, intelligi potest) cum ipsorum Prophetarum vilitatem & auctoritatem nimium extenuat, tum ipsum Christum & Apostolos clarissimorum mendaciorum reos facit. Quid enim aliud, quàm mendacium erit, quod ipsa veritas de se ait, cum perlecto testimonio Isaïæ subiunxit Lucæ 4. Hodie impleta est hæc Scriptura in auribus vestris? quid aliud quàm mendacium erit, quod Actorum 10. Petrus ait; Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent?

Omitto cetera Prophetarum testimonia, quæ passim in Testamento nouo de Christo ab Euangelistis & Apostolis explicantur. Tot enim sunt, vt breui enumerari non possint. Vide Matth. 1. 2. 4. 12. 21. 27. Marc. 12. 15. Luc. 11. Ioan. 2. 12. 19. Actorum 2. 4. 13. Ephes 4. Ad Hebræos 1. 10. &c.

QUARTA hæresis Psalms Davidis, vt humana, vel prophana potius cantica, sine vlllo diuino afflatu conscripta, repudiat. Auctores huius erroris Philastrius in catalogo hæret. cap. 127. Nicolaitas, & Gnosticos facit. Paulum Samosatenum, scriptum reliquit Eusebius lib. 7. hist. cap. 25. Psalmos illos, qui in Christum canebantur, tanquam recens excogitatos, de Ecclesia sustulisse.

Sed fortasse Paulus iste non tam Psalmos Davidis, quàm Hymnos aliquos Ecclesiasticos ab Ecclesia sua remouit. Neque enim credibile est, Davidis Psalmos post tot secula Samosateno recens excogitatos videri potuisse. Sanè deliramentum hoc refellunt apertissimis verbis, cum ipse David, tum etiam Christus & Apostoli. Hæc sunt nouissima verba, inquit auctor libri Regum 2. Reg. 23. quæ locutus est David, filius Isaï: dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, egregius Psalter Israel; Spiritus Domini locutus est per me, & ser-

& sermo eius per linguam meam; & Dominus Matthæi 22.
 Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum di-
 cens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis?
 quæ verba in 109. Psalmo scripta leguntur. Et Apostoli o-
 mnes vna voce: Tu Domine, inquit, Actorum 4. qui Spi-
 ritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti; Qua-
 re fremuerunt gentes, Psalm. 2. Denique Apostolus Paulus
 in epistola ad Hebræos cap. 3. Sicut dicit, inquit, Spiritus
 sanctus: hodie si vocem eius audieritis. quæ sunt verba Psal-
 mi 94.

QVINTA hæresis Hebræorum est, qui in Thalmud ord.
 4. tract. 3. nec librum Iob in diuinis voluminibus habent, nec
ipsum Iob vnquam vixisse inter homines putant. Posteriores
 Rabbin, vt R. Salomon, R. Leui ben Gerson, & alij nonnulli
 librum quidem recipere videntur, quippe quem commenta-
 riis illustrare conati sunt: sed ipsum Iob non semel, nec leui-
ter reprehendunt. Siquidem R. Salomon audacter affirmat,
 sanctum Iob impatientem calamitatis, quæ illi acciderat,
 non verbis, sed corde peccasse. R. autem Leui vltorius pro-
 gressus scribit, hunc beatum virum abnegatæ prouidentia
 diuinæ, resurrectionisque mortuorum iustissimas pœnas de-
 disse.

Martinus quoque Lutherus in conuiuialibus sermoni-
 bus, tit. de Patriarchis & Prophetis, affirmat se non credere
 omnia ita esse gesta, vt in libro Iob narrantur. Et rursus tit.
 de libris veteris & noui Testamenti, ait, librum Iob esse velu-
 ti fabulæ argumentum, ad proponendum patientiæ exem-
 plum.

At profectò, nec historiam Iob esse confictam, & ipsum
 Iob verè sanctum atque perfectum virum fuisse, locupletis-
 simus testis aduersus Hebræos Ezechiel esse potest. Si stete-
 rit, inquit Deus per Ezechielem capite 14. in medio Noë, Da-
 niel & Iob, ipsi in iustitia sua liberabunt animas suas: vt in-
 terim omittamus, quæ de S. Iob Tobias capite 2. & Iacobus
 capite 5. scribunt; nec non quæ ex hoc libro cap. 5. Apostolus,
 vt ex reliqua diuina Scriptura, in medium adducit primæ Co-
 rinth. tertio, horum enim testimonia Thalmutistæ non reci-
 piunt.

SEXTA hæresis eorum est hæreticorum, qui teste Philastro in catal. hæreseon, cap. 132. & Iacobo Christopolitano præfatione commentariorum in Cantica, librum Salomonis repudiant, qui inscribitur Ecclesiastes: quod eum librum Salomon in extrema senectute composuisse videatur, cum deprauatus amore mulierum summum bonum in corporis voluptatibus constituebat, atq; ad Epicuri siue Aristippi Philosophiam aditum parabat.

Martinus Lutherus in conuiuialibus sermonibus tit. de lib. vet. & noui Testamenti, dicit auctorem libri, qui Ecclesiastes inscribitur, sibi videri ocreis & calcaribus destitutum, equitare tantum in foccis, quemadmodum ipse soleret, cum adhuc esset in cœnobio.

Sed tantum abest, vt Salomonis Ecclesiastes de voluptate concionetur, vt omnes potius ad humanarum rerum despicientiam, Dei que metum quasi magister morum seuerus, & vehementer oratione grauisima adhortetur. Quale est illud exordium? Vanitas vanitatum dixit Ecclesiastes, Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Ecclesiastæ primo. Qualis illa peroratio? finem loquendi pariter omnes audiamus; Deum time, & mandata eius obserua, hoc est enim omnis homo. Ecclesiast. 12. Nec verò media dissentiant. Risum, inquit, cap. 1. reputaui errorem, & gaudio dixi, cur frustra deciperis? Et capite tertio; Dixi in corde meo, Iustum & impium iudicabit Deus. Et cap. 4. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua vt audias. Melior est enim obedientia, quam stultorum victimæ. Et cap. 5. Ne temerè quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem. Et cap. 7. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij. Et cap. 8. Quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore vllò filij hominum perpetrât mala. Et cap. 9. Melior est sapientia, quam arma bellica: & qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Et cap. 10. Væ tibi terra, cuius Rex puer est, & cuius Principes manè comedunt; Beata terra, cuius Rex nobilis est, & cuius Principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam. Denique cap. 11. Scito, quod pro his omnibus adducet te Deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua; Adolescentia enim & voluptas vana sunt. Num ista sapiunt Aristippum?

pum? An ne vnquam ex Epicuri officina tam seuera præcepta prodierunt?

Quòd si Ecclesiastes interdum edendi & bibendi delectationem non esse aspernandam præcipit, non eò facit, quòd omnia voluptate metiatur, sed vt auaros & sordidos quosdam perstringat, qui malunt necessariis ac licitis vitæ humanæ commodis & delectationibus se ipsos fraudare, quàm de cumulo pecuniarum vel minimum detrahere.

Nec pauca etiam sunt, quæ in hoc libro non ex sententia Salomonis, sed ex vulgi, atq; insipientium, & voluptariorum hominum opinione dicuntur: quod eleganter & copiosè demonstrat S. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 4.

Sed nec illud verè ab hæreticis affirmatur, librum hunc eo tempore esse conscriptum, quo Salomon amore mulierum corruptus erat, id quod quatuor rationibus demonstrari potest. Primum enim in 3. lib. Reg. cap. 4. & 11. & in eo libro qui Ecclesiasticus inscribitur, cap. 47. cum ordine recenseantur acta Salomonis, prius de libris eius, quàm de amoribus narratur.

Deinde in hoc ipso libro, de quo agimus, constanter affirmat Ecclesiastes, sapientiam suam, quam videlicet diuino munere quondam acceperat, ad eam vsq; ætatem secum permansisse. Sapientia quoque, inquit capite secundo, perseuerauit mecum, non est autem verisimile, cœlestis sapientiæ lumen cum ea cordis deprauatione simul habitare potuisse, de qua loquitur Scriptura, cum ait 3. Reg. 11. Et auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam esset senex, deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos.

Deinde in secundo capite huius libri enumerat Salomon omnes delicias suas, palatia, piscinas, pomaria, seruos, ancillas, cantica, modulationes, aurea vasa atque argentea, & alia id genus permulta: tot verò concupisceniarum atque vxorum, præ quibus omnes alias delicias facilè contemnebat, quæque solæ cor eius emollire atque corrumpere potuerunt, ne meminuit quidem. Amare igitur nondum cœperat, quo tempore librum hunc conficiebat.

Postremò, quis credat ab animo illo tam molli, atque effœminato, qualis erat Salomonis cum is septingentarum coniugum, & trecetarum pellicum amoribus inseruiret, tam

tam graues sententias, quales paulò antè recitauimus, proficisci potuisse?

Non ignoro, sententiam veterum Iudæorum esse, teste sancto Hieronymo in caput primum Ecclesiastæ, librum hunc esse compositum à Salomone post peractam peccatorum pœnitentiam: quam etiam sententiam idem Hieronymus approbare videtur in commentario Ezechielis cap. 43. sed probabiliorem semper existimari sancti Augustini sententiam, qui in *Psalum* 126. & alibi sæpè, Salomonem reprobaturum à Deo fuisse scribit; quod Scriptura diuina sententiam eius grauissimè reprehendat, nec de pœnitentia aliquid vsquam addat. Si quis tamen priorem sententiam sequi malit, nihil impedio, cum vtraque sententia ad id, quod modò agimus, deseruiat. Atque hæcenus de Ecclesiastæ.

SEPTIMA hæresis non dissimilis est superiori; vt enim Philastrius cap. 133. & Iacobus Christopolitanus loco notato scriptum reliquerunt, non desuerunt ex antiquis hæreticis, qui existimârunt, Canticum Cantorum non Spiritu Dei veri, sed Cupidinis afflatu scriptum esse, nihilque aliud eo Cantico comprehendi, quàm sermones amatorios Salomonis Regis, & vxoris eius, filia Pharaonis. Quocirca prophanium esse Canticum, eaque de causa nullum in toto libro Dei nomen inueniri: quod idem *Castalioni* tribuit Beza, præfatione in Iosue.

At si sponsa illa, quæ his carminibus tantoperè celebratur, filia Pharaonis, id est, potentissimi Regis esset, quàm multa ineptissimè à sapientissimo homine dicerentur? An illud Cant. 1. in filiam Regis conuenire potest; Filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis: Vineam meam non custodiui? Num etiam illud ibidem; Abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hædos tuos? Quid illud ex cap. 5. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem, percusserunt me, & vulnerauerunt me? Quid item illud ex capite octauo: Quis mihi det te fratrem meum sugetem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te? Quis credat filiam Regis Ægypti, vel mulierem rusticanam, vel sororem Salomonis esse, vel à custodibus murorum vulnerari potuisse.

At eadem, quæ alicubi vt rusticana describitur, alibi filia Principis appellatur; Quàm pulchri, inquit capite septimo, sunt gressus tui in calceamentis filia Principis? Et rursus, quæ cap. 5. vulnerata dicitur à murorum custodibus, eadem cap. 6. terribilis introducitur, vt castrorum acies ordinata. Nimirum hæc est prudētia Spiritus sancti; vt explicaret Deus benevolentiam suam in genus humanum, & quàm ardenti caritate per mysterium Incarnationis Ecclesiam, quasi sponsam aliquam, sibi Christus copulauerit, multò antè cani voluit carmen nuptiale.

Vt autem nulla daretur occasio suspicandi, vel filiam Pharaonis, vel aliam certam fœminam, isto carmine laudari, ea de sponsa sua scribi voluit, quæ nulli vni mulieri aptari possent.

Qua etiam ratione factum esse credimus, vt cùm sponsæ forma commendatur, & quasi coloribus suis depingitur, ea dicantur, quæ aptissimè quidem in Ecclesiam conueniunt, fœminam verò aliquam dedecorare potius quàm ornare possint. Quæ namque esset species eius mulieris, cuius caput esset vastum, vt Carmelus; nasus, vt turris; oculi, vt piscinæ; dentes vt greges ouium detonsarum; ipsa verò tota nigra, vt tabernacula Cedar?

Neque verò illud alienum est, quod ex decem nominibus Dei, quæ passim occurrunt in diuinis libris Testamenti veteris, quæque breuiter explicantur in epistola sancti Hieronymi ad Marcellam, quæ est numero 136. nullum in hoc spiritali epithalamio locum habet. Siquidem in reliquis libris Testamenti veteris, Deus, quòd ageret cum synagoga, id est, cum ancilla, identidem se Deum, Dominum, fortem, omnipotentem nominabat: in canticis verò amoris, vbi Dei Filius cum Ecclesia, id est, sponsus cum sponsa colloquitur, meritò ea nomina prætermittit, quæ ad incutiendum terrorem accommodata erant; & solum se sponsum, patrem, amicum, amantem, atque amatum appellat; quæ nomina ad amorem fouendum, vel excitandum pertinent.

OCTAVA hæresis **Porphyrj** est, de quo ita scribit sanctus Hieronymus, præfatione commentariorum in Danielem: Contra Prophetam Danielem duodecimū librum scribit Porphyrus, nolens eum ab ipso, cuius inscriptus est no-

» mine, esse compositum, sed à quodam qui temporibus An-
 » tiochi, qui appellatus est Epiphanes, fuerit in Iudæa: & non
 » tam Danielem ventura dixisse, quàm illum narrasse præteri-
 » ta. Denique quidquid vsque ad Antiochum dixerit, veram hi-
 » storiam continere: si quid autem vltra opinatus sit, quia fu-
 » tura nescierit, esse mentitum.

Ac, vt omittamus de libro Danielis diuinum Christi testi-
 monium ex cap. 24. S. Matthæi, quod à Porphyrio non reci-
 pitur, scribit Ioseph. lib. 11. antiq. cap. 8. Alexandro Magno ve-
 nienti Hierosolymam, oblatum à sacerdotibus fuisse volu-
 men Danielis, atque eum locum cap. 8. demonstratum, vbi a-
 rietem ab hirco, id est, Regem Persarum à Rege Græcorum
 deuictum ac profligatum iri, Daniel idem & prædicebat &
 explanabat. Cùm autem Alexander Antiochum annis am-
 plius centum & quinquaginta præcesserit, qua ratione fieri
potest, vt is liber Antiochi tempore scriptus fuerit, qui tanto
antè Alexandro demonstratus fuit? Quæ verò post Antiochi
 ætatem in Daniele sequuntur vaticinia, ea non mendacia, vt
 vult Porphyrius, sed oracula esse verissima, is demum intelli-
 get, qui eos libros diligenter euoluet, quos S. Hieronymus
 præfatione commentarij in Danielem legendos monet.

CAPVT VI.

De hæreticis, qui libros Testamenti noui suprâ numeratos oppugnârunt.

NON A hæresis Euangeliorum libros in vniuersum
ferè repudiat. Auctores huius erroris bifariam di-
 uiduntur. Nonnulli enim in ea hæresi sunt, vt ne-
 que ab Apostolis, neque ab aliis discipulis Domi-
 ni scripta esse Euangelia arbitrentur, sed à quibusdam impo-
 storibus, qui multa falsa veris admiscuerint, & tamen hæc sua
 commenta pro scriptis Apostolicis venditauerint. Ita sensis-
 se atque scripsisse Faustum Manichæum, auctor est S. Augu-
 stinus lib. 32. contra Faustum, cap. 2. & lib. 33. cap. 3. Nonnulli
 verò Euangelia quidem ab Apostolis scripta esse nõ negant,
 sed ea tamen plurimis in locis, vel ipsa secum, vel cum veri-
 tate